

حلقه گمشده اقتصاد

موسی غنی نژاد
اقتصاددان

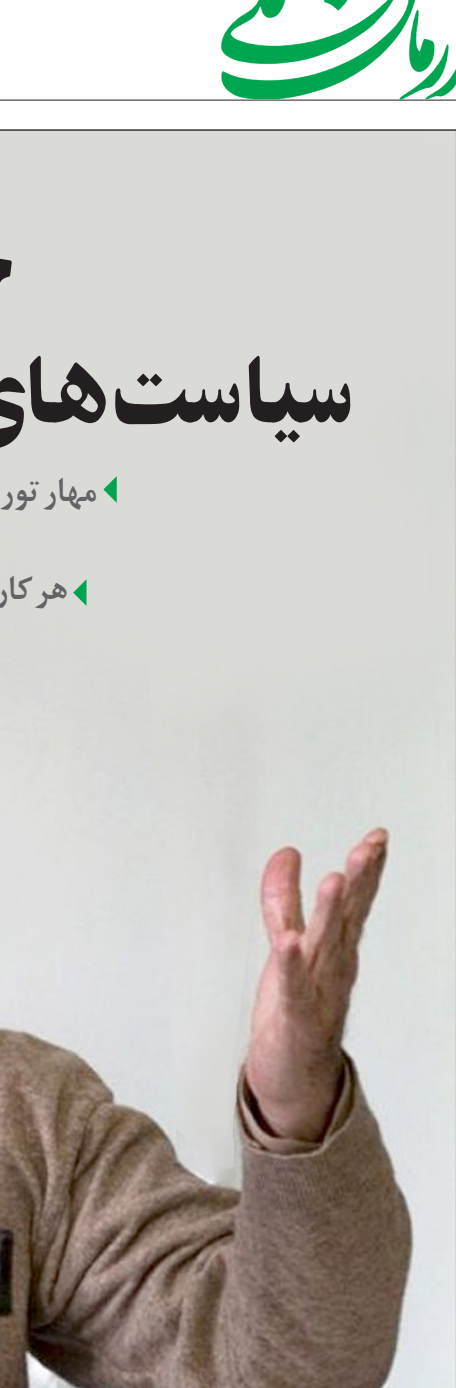
رونق تولید در گرو سیاست گذاری درست اقتصادی است و این ممکن نیست؛ مگر با گماشتن اهل علم و تخصص بر مصدر امور و تصمیم گیری بر مبنای یافته‌های علمی روز و تجربه عمومی جوامع بشری. مطابق آمارهای رسمی بانک مرکزی، رشد اقتصادی کشور ما در سال ۱۴۰۰، بدون محاسبه نفت، حدود ۴ درصد و با محاسبه نفت اندکی بیشتر بوده و با توجه به داده‌های ۶ ماه نخست سال ۱۴۰۱، پیش‌بینی می‌شود که رشد اقتصادی در این سال هم کم‌وبیش در حدود سال ۱۴۰۰ یا اندکی کمتر باشد.
سوای مسئله شیوه محاسبه این متغیرها، به‌ویژه با توجه به عدم شفافیتی که در خصوص برخی داده‌ها مانند مقدار صادرات نفت وجود دارد، باید گفت نرخ رشد‌های مورد اشاره عملا به معنای بهتر شدن وضعیت رفاهی اکثریت مردم یعنی افشار متوسط به پایین جامعه نیست. کارمندان دولت و کارکنانی که در بخش خصوصی درآمد ثابت داشته‌اند آشکارا در این دو سال اخیر بخش مهمی از قدرت خرید خود را از دست داده‌اند؛ چرا که افزایش درآمدها نسبت به تورم کمتر بوده است.
شعار سال ۱۴۰۲، یعنی «رونق تولید و کنترل تورم»، همین واقعیت است. به سخن دیگر، اگر رشد اقتصادی هم در حدود ۴ درصد اتفاق افتاده باشد، به هر دلیلی، شامل حال عامه مردم نشده است، از این رو جا دارد که این نرخ رشد بسیار بیشتر از این باشد. به این ترتیب پرسش اصلی این است که چگونه می‌توان به رونق تولید شتاب داد؟ واقعیت این است که کشور ما به‌طور بالقوه همه ابزارهای لازم برای رشد شتابان را در اختیار دارد؛ اما به دلایلی که نیازمند توضیح است، نمی‌تواند آنها را از قوه به فعل درآورد. نخستین و مهم‌ترین توضیح شاید این دیدگاه سیاستمداران و سیاست‌گذاران باشد که صرف داشتن امکانات بالقوه که شرط لازم برای رشد است، شرط کافی هم هست؛ یعنی با هر تدبیر و سیاستی می‌توان آن را محقق ساخت. این مسأله موجب سهل گرفتن کارها شده، به طوری که معیار «تخصص» عملا به کناری نهاده شده و تنها «تعهد» برای گماشتن افراد بر مصدر امور ملاک قرار گرفته است. بدیل قرار دادن تعهد و تخصص اشتباه است که نظام تدبیر را از کارایی می‌اندازد. تخصص امری عینی، قلابی و قابل احصاست، از این‌رو، احتمال اشتباه در تشخیص آن اندک است؛ در حالی که تعهد امری درون‌ذهنی است و به‌جز پای‌بندی به برخی ظواهر و البته وفاداری به مقامات بالاتر معیاری برای تشخیص آن وجود ندارد. اگر به بحث رونق تولید برگردیم، تردیدی نیست سیاست‌گذاری در دست اقتصادی که خود مستلزم دانش تخصصی است، گام نخست برای رفتن به سوی چنین هدفی است. نگاهی به برخی سیاست‌گذاری‌های دولت از فاصله گرفتن با معیارهای علم اقتصاد حکایت دارد که بارها پیش از این در کشور ما مورد آزمون قرار گرفته است. تردیدی نیست که مدخالات دولت در اقتصاد، به‌ویژه در حوزه قیمت‌گذاری‌های دستوری در بازار، عامل بازدارنده مهمی برای رونق تولید است. قیمت‌گذاری‌های دستوری، نظام اطلاع‌رسانی قیمت‌ها در بازار را مخدوش می‌کند و با ارسال اطلاعات نادرست نامرتبط با کمیابی منابع و کالاهایی که در قیمت‌های نسیبی در بازار انعکاس می‌یابند، تخصیص منابع را غیربهینه و تولیدکنندگان را سردرگم می‌کند. رونق تولید در گرو سیاست‌گذاری درست اقتصادی است و این ممکن نیست؛ مگر با گماشتن اهل علم و تخصص بر مصدر امور و تصمیم‌گیری بر مبنای یافته‌های علمی روز و تجربه عمومی جوامع بشری. ما تافته جدا بافته نیستیم، پذیرفتن این واقعیت نخستین گام در مسیر عقلانیت و تصمیم‌گیری درست‌تر است.

خبر

حشمتا... فلاح تپیشه:

مشکل با عزل و نصب‌ها بر طرف نمی‌شود

یک نماینده ادوار مجلس درباره تأثیر تغییرات کابینه دولت سیزدهم بر اوضاع اقتصادی کشور گفت: مشکل دولت در عزل و نصب‌ها نیست، مشکل از نگاه راهبردی دولت به حوزه اقتصاد ناشی می‌شود. دولت اقتصاد را کاملاً معیشتی تعریف می‌کند حال آنکه یک اقتصاد سالم و با ثبات، اقتصادی توسعه‌ای است. حشمتا... فلاح تپیشه افزود: وقتی اقتصاد معیشتی تعریف می‌شود، دولت خودش را در مقام توزیع کننده قرار می‌دهد. این استاد دانشگاه یادآور شد: گرچه دولت‌مردان آمار و ارقام‌های مثبتی را در تأیید اقدامات خود ارائه می‌کنند اما در عمل می‌بینیم که مولفه‌های رشد اقتصادی با ضعف مواجه هستند، وی با اشاره به وضعیت نامطلوب معیشتی طبقه فرودست جامعه با وجود حمایت‌های نقدی دولت، عنوان کرد: در یافتنی‌های این قشر از جامعه به شدت از تورم عقب افتاد و این مسئله مشکلات زیادی را به آنها تحمیل کرد. در واقع دولت نتوانست حتی حمایت این طبقه اجتماعی را نیز جذب و با خود همراه کند. این نماینده ادوار مجلس با اشاره به برگزاری انتخابات مجلس یازدهم در سال جاری اظهار کرد: اگر انتخابات رقابتی برگزار شود، ارزیابی عملکرد دولت و مجلس همسو محک می‌خورد. حشمتا... فلاح تپیشه تأکید کرد: بعید می‌دانم مشکلات اقتصادی کشور با عزل و نصب‌ها حل شوند. دولت باید سیاست‌های اقتصادی خودش را با تقویت بخش مولد، ارتقای شاخص‌های اقتصادی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی پیش ببرد. یکی از نظریه‌هایی که در این دوره با شکست مواجه شد گفته عدم نقش اقتصاد خارجی در اقتصاد داخلی بود و نشان داد دولت نیاز دارد مشکلات خود را در حوزه سیاست خارجی حل کند تا بتواند بخشی از آثار گشایش در این حوزه را به اقتصاد داخلی تزریق کند.

آرمان ملی – احسان انصاری: با توجه به چالش‌های موجود اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۲ چه چشم‌اندازی خواهد داشت؟ آیا دولت در راستای کاهش چالش‌های اقتصادی و اتخاذ سیاست‌های علمی برای مهار تورم و رشد تولید حرکت می‌کند؟ مهم‌ترین چالش‌ها در این زمینه چیست؟
«آرمان ملی» برای پاسخ به این سؤالات با دکتر فرشاد مومنی، اقتصاددان گفت‌وگو کرده است. مومنی معتقد است: «ریشه اینکه دولت‌ها از مسئولیت‌های خود در قبال سطوح زندگی مردم طفره می‌روند، این است که خودش بیشتر ضربه می‌بیند. این را سندی که خود دولت منتشر کرده می‌گوید. در این مسیر تمام فشار را روی دوش مردم می‌گذارند و دولت بیش از اینکه در زمینه تعیین حداقل دستمزد کارگر و کارمند به حرف کارشناسان اعتنا کند به حرف‌های برخی رسانه‌ها، توجه می‌کند. طنز ترین حرفی که می‌شود زد این است که بگویم افزایش دستمزد مارپیچ تورمی راه می‌اندازد. مطالعات وزارت کار نشان می‌دهد افزایش هر ۱۰۰ درصد دستمزد، حداکثر ۳ درصد افزایش در قیمت‌ها ایجاد می‌کند. آن وقت این ماجرا که ۵۵ تا ۷۰ درصد هزینه بنگاه‌های تولیدی صرف مواد اولیه، کالاهای واسطه‌ای و تجهیزات می‌شود مسکوت گذاشته می‌شود چون بازی با نرخ ارز منافع مافیاهی واردکننده همین اقلام را تامین می‌کند. در ادامه حاصل این گفت‌وگو را می‌خوانید.

◀ **چه چشم‌اندازی برای اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۲ می‌بینید؟ مهم‌ترین چالش‌ها و فرصت‌های اقتصادی در این سال چیست؟**

یکی از مهم‌ترین کارکردهای پیش‌بینی، امکان پیشگیری عالمانه از آینده نامطلوب و محتمل الوقوع را مهیا خواهد کرد. ما می‌توانیم با ابزار علمی به‌فهمیم که چرا اقتصاد به این روز افتاده و برای برون‌رفت از شرایط فعلی چه کارهایی باید انجام دهیم. یکی از فریب‌های بزرگ مافیها در جامعه این است که باب هرگونه بحث درباره شرایط را می‌بندند با این توجیه که ما خودمان می‌دانیم مشکل داریم، شما راه حل بدهید. راه حل این است اول باید خطاها مورد بررسی قرار گیرد. به دو شیوه می‌توان چشم‌انداز اقتصاد ایران در سال ۱۴۰۲ را بررسی کرد؛ شیوه فوری و دم‌دست آن این است که چشم‌انداز اقتصاد را در آینده سند بودجه ببینیم. بودجه سال ۱۴۰۲ به ما می‌گوید ترجیحات دولت چیست و طرز نگاه آن به حقوق عمومی چگونه است. از این دریچه می‌خواهم بگویم با توجه به بودجه ۱۴۰۲ می‌توان گفت، از دل این بودجه، اصرار بر تداوم برخی روندهای معطوف به تعمیق مشکلات دیده می‌شود. البته بنده در مورد نیت افراد صحبت نمی‌کنم و روی این موضوع تأکید می‌کنیم که ممکن است با نیتی خوب، چنین کارهایی صورت بگیرد. یادمان نرفته در سال ۱۴۰۰ چندین بار درباره بودجه صحبت و گفته شد از بودجه ۱۴۰۱ بچران باید خواهد آمد اما با تکذیب، مواجه شدیم. همچنان آنها که با چراغ سبز نشان دادن، سیاست‌های را پیشنهاد می‌دادند در حالی که جامعه تمام هزینه‌های آن اتفاقات را می‌پردازد. در برخی بندهای بودجه شفافیت وجود ندارد. با چه منطق و کدام افزایش ظرفیت اجرایی، بیش از ۹۰ درصد رشد در بودجه عمرانی نسبت به پیش‌بینی عملکرد سال ۱۴۰۱ صورت گرفته است؟ تبصره ۱۸ قانون بودجه ۱۴۰۱ می‌گوید از حدود ۲۶۰ هزار میلیارد تومان تعهد دولت برای خلق فرصت‌های شغلی، میزان مبلغ تخصیص یافته در ۸ ماهه سال صفر بوده است. حدود ۶۵۰ هزار میلیارد تومان منابع تبصره ۱۴، ۴۶۰ هزار میلیارد بدهی به سازمان تأمین اجتماعی، ۵۷۰ هزار میلیارد تومان تسویه بدهی دولت به شبکه بانکی در بودجه سال ۱۴۰۲ درج شده است لذا از این سند آمادگی برای اصلاح امور دیده نمی‌شود بنابراین تا فرصت باقی است باید آن را اصلاح کنند.

فرشاد مومنی در گفت‌وگو با «آرمان ملی»:

جامعه نباید هزینه سیاست‌های مخرب اقتصادی را بپردازد

◀ **مهار تورم بدون متوقف کردن رویه‌های ضد توسعه ممکن نیست**

◀ **با بحران در حوزه سلامت مواجه خواهیم شد**

◀ **هر کاری پرفساد تر است نام‌های شیک‌تری به خود می‌گیرد**

◀ **مهم‌ترین بحران‌هایی که از دل بودجه سال آینده در انتظار اقتصاد ایران است چیست؟**

برخی مسائل کلیدی کشور در سند ۱۴۰۲ پاک شده است. هیچ حرفی درباره ریشه‌های بحران ۴ ساله منفی شدن خالص تشکیل سرمایه ثابت زده نشده است. حرفی درباره وظایف حاکمیتی مانند مسکن، تغذیه، درمان، آموزش و... که در حال افول است هم زده نشده است. چرا نسبت هزینه‌های حاکمیتی به کل بودجه به حدود یک سوم دوره جنگ رسیده است؟ از بهمن ۱۴۰۱ به مردم هشدار دادیم که ما با یک بحران حاد در زمینه سلامت روبه‌رو خواهیم شد. در سخنرانی‌های خود می‌گویند ارز ترجیحی برای دارو حذف نشده است در حالی که ارز ترجیحی را از تولید داروی داخلی که ۹۷ درصد نیاز کشور را تأمین می‌کند، گرفته‌اند و آن را به واردات دارو اختصاص داده‌اند. مقامات مسئول حیطه سلامت کشور می‌گویند بین یک‌سوم تا یک دهم آنچه خواسته‌ایم به ما داده شده است. چه چیزی از سلامت مردم می‌تواند مهم‌تر باشد؟ این شیوه مشکل می‌آفریند. کشور با یکی از سخت‌ترین شرایط تاریخ خود در زمینه بنیه تولید فناوری روبه‌رو است. روی دیگر سکه ضعف بنیه تولید، وابستگی به دنیای خارج است. چه کسانی هستند که بذر طوفان وابستگی به خارجی‌ها را می‌کارند؟ البته آنها که این کار را می‌کنند، در زمان وقوع طوفان در خارج کشور پناه می‌گیرند. تجربه تاریخی ایران می‌گوید هرکاری که پرفسادتر است، نام‌های شیک‌تری به خود می‌گیرد لذا نباید فریب اسم‌ها را خورد و باید کارکردهای آن دیده شود.

◀ **این سخن به معنای این است که دولت در زمینه اقتصادی به اشتباهات دولت‌های گذشته ادامه می‌دهد؟**

یکی از نمونه‌های خطرناک که در قلب هشدارهای ما راجع به احتمال تکرار فاجعه‌های سال ۱۴۰۱ وجود دارد و انتظار می‌رود از آن پیشگیری کنند، بند ۱۶ الحاقی به تبصره ۱ بودجه است. آنچه که از این مصوبه می‌آید نشانگر این است که گویا عزیزان درسی از تجربه بازی با نرخ ارز در سال ۱۴۰۱ نگرفتند. در این مصوبه به نام افزایش انگیزه بازگشت ارز صادراتی، صیانت از ذخایر ارزی کشور، حداقل سازی نوسانات و... پر نوسان‌ترین سازوکار شناخته شده برای التهاب کل اقتصاد تعبیه شده است. گفته شده دولت ارز را از رقم تعیین شده، از آن تر نفروشد اما اگر جهش ایجاد شد، اهمیتی ندارد. از آن طرف اسمال اولین سالی است که نرخ ارز در بودجه مشخص نشده است. همه ارقام بودجه را به ریال ذکر کرده‌اند در حالی که منبع آن ارزی است که نمی‌دانیم قیمتش چیست. تمام مبادلات شما بر اساس نرخ ارز است، چطور می‌خواهید با این کار دنبال ثبات باشید؟ جزء ۱ بند تبصره ۱۷

در بودجه ۱۴۰۱ به وزارت کار ماموریت داده سامانه محرومیت ایرانیان را راه اندازی کند. اسمال بودجه این بند حذف شده است در حالی که سال گذشته بودجه آن جذب، اما اجرایی نشده بود. حالا هم به جای مواخذه آن افراد، اصل ماجرا را حذف کرده‌اند. به شیوه‌های مختلف تعهدات دولت در زمینه رفع محرومیت افت داشته است به این صورت که از نظر کمی میزان رشد این حوزه نیمی از قدرت خرید از دست رفته را پوشش می‌دهد و طبق نظر دیوان محاسبات مبلغ تخصیص یافته هر ساله این بند، ۳۶ درصد رقم مصوب بوده است. این

نگره

آمار متفاوت اشتغال‌زایی

یک سال و نیم است که دولت یک حرف می‌زند و آمارهای رسمی حرفی دیگر، آخرینش ایجاد یک میلیون شغل بود. چیزی که مرکز آمار ایران در آخرین گزارش خود نشان داده که تنها کمی بیش از ۲۶۲ هزار اشتغال خالص است. جدیدترین گزارش مرکز آمار ایران از میزان اشتغال و بیکاری در کشور، بیانگر آن است که طی یک سال گذشته اشتغال خالص در ایران فقط ۲۶۲ هزار نفر بوده است.

◀ **گزارش بیکاری در زمستان گذشته**
میزان نرخ بیکاری افراد ۱۵ سال به بالا ۹.۷ درصد بوده است. آمار بیکاری در زمستان ۱۴۰۱ نسبت به همین زمان در ۱۴۰۰، ۳۰ درصد افزایش یافته است. نرخ مشارکت اقتصادی اما نسبت به مدت مشابه در سال قبل یعنی زمستان ۱۴۰۰، ۱۰ درصد افزایش یافته است. جمعیت شاغلین ۱۵ سال به بالا در زمستان گذشته ۲۳ میلیون و ۴۳۶ هزار نفر بوده که نسبت به فصل مشابه سال قبل ۲۶۳ هزار نفر افزایش داشته است. حوزه خدمات با ۵۳٪ درصد بیش‌ترین سهم اشتغال را به خود اختصاص داده است. صنعت با ۲.۳۳ درصد و کشاورزی با ۰.۱۳ درصد در رتبه‌های بعدی قرار دارند. ۲/۲۴ درصد از جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله در بازه زمانی زمستان گذشته بیکار بوده‌اند. نرخ بیکاری فصلی حاکی از ۱/۱ درصد افزایش بیکاری نسبت به زمستان ۱۴۰۰ بوده است. از جمعیت فعال گروه سنی ۱۸ تا ۳۵ ساله در زمستان ۱۴۰۱، ۴/۱۷ درصد بیکار بوده‌اند. این آمار نسبت به مدت مشابه در سال ۱۴۰۰، ۸۰ درصد افزایش یافته است. ۵/۹ درصد از جمعیت ۱۵ سال به بالا دارای اشتغال ناقص بوده و کم‌تر از ۴۴ ساعت در هفته کار کرده‌اند. این دلایل اقتصادی مختلفی داشته است؛ مانند فصل غیرکاری، رکود کاری و پیدا نکردن کاری با ساعت بیشتر. ۶/۳۵ درصد از شاغلان ۱۵ ساله و بیش‌تر، ۴۹ ساعت و بیش‌تر در هفته کار کرده‌اند. همچنین بر اساس این گزارش نسبت جمعیت شاغل به جمعیت در سن کار در زمستان ۱۴۰۱ نسبت به زمستان ۱۴۰۰ تغییری نکرده و ۶/۳۶ درصد باقی مانده است. نسبت جمعیت شاغل به جمعیت در سن کار در زمستان ۱۴۰۱ و ۱۴۰۰ تغییری نکرده و همچنان ۶/۳۶ درصد باقی مانده است. در واقع هم‌زمان با افزایش جمعیت در سن کار، اشتغال نیز ۶۲۲ هزار نفر افزایش یافته و آمار شاغلان از حدود ۲۳ میلیون و ۱۷۴ هزار نفر به حدود ۲۳ میلیون و ۴۳۶ هزار نفر رسیده است. آمار بیکاران در زمستان ۱۴۰۱ به ۲ میلیون و ۵۲۶ هزار نفر رسیده که در مدت مشابه در سال ۱۴۰۰ حدود ۲ میلیون و ۴۰۹ هزار نفر بوده است. بر این اساس آمار بیکاران ۱۱۷ هزار نفر افزایش یافته است. نرخ بیکاری نیز از ۲/۹ درصد در زمستان ۱۴۰۰ به ۷/۹ درصد در زمستان ۱۴۰۱ رسیده است.

◀ **نهاده‌ها باید به مرکز آمار استناد کنند**
پنجم مردادماه سال گذشته در جلسه هیات دولت، رئیس‌ی دستور داده بود که همه دستگاه‌ها فقط باید به آمار «هرگز آمار» استناد کنند. او گفته بود تناقضات در آمارهای اعلام شده توسط نهادهای دولتی افکار عمومی را دچار ابهام می‌کند. او تأکید کرده بود: مرکز آمار مسئول ارائه آمارهای متقن در کشور است و فقط این آمار باید مبنای سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌سازی‌ها در کشور قرار بگیرد و سایر دستگاه‌ها نیز به آن تاسی و استناد کنند. پیش از این نیز آمارهایی متفاوت با مرکز آمار ایران منتشر شده بود. مثلاً شهریور ماه سال گذشته، رئیس‌جمهور در یک نشست مطبوعاتی اعلام کرده بود که تورم در یک سال اول دولت او ۲۰ درصد کاهش پیدا کرده است. او گفته بود: تورم فعلی ۵.۴۰ درصد است؛ یعنی اگر بخوایم شهریور ۱۴۰۰ را با شهریور امسال مقایسه کنیم که آن وقت قریب به ۶۰ درصد بوده‌الآن ۵.۴۰ درصد است. اما مرکز آمار ایران روایتی متفاوت درباره نرخ تورم شهریور ۱۴۰۰ داشت. بر این اساس که تورم نقطه‌ای شهریور ۱۴۰۰ توسط مرکز آمار ۴۳.۷ درصد اعلام شده بود.

◀ **آمار متفاوت اشتغال‌زایی**

رئیس‌ی روز دوشنبه هفتم شهریور ماه ۱۴۰۱ گفته بود: بر اساس آمار وزارت کار و رفاه اجتماعی در شش ماهه دوم سال ۱۴۰۰ و ۵ ماهه اول امسال، ۹۷۰ هزار شغل ایجاد شده است. اما بر طبق گزارش مرکز آمار ایران، در بازه زمانی ۵ ماهه پاییز و زمستان ۴۰۰ و بهار ۱۴۰۱، جمعیت در سن کار ۱۵ سال به بالا ۷۱۹ هزار نفر افزایش یافته‌ا ۱۰ هزار نفر از جمعیت فعال کم شده است. آمار جمعیت بیکار نیز ۳۱ هزار نفر کاهش یافته است.

کوتاه

از حقایق ایران کوتاه‌نخواهیم آمد

وزیر امور خارجه گفت: در مذاکرات اخیرم با آقای متقی سرپرست وزارت خارجه هیات حاکمه موقت افغانستان در شهر سمرقند، مسئله حقایق ایران از هر مندا را به تفصیل مورد تأکید قرار دادیم. تأکید قرار دادیم. حسین امیرعبداللهیان در توثیتی نوشت: در مذاکرات اخیرم با آقای متقی سرپرست وزارت خارجه هیات حاکمه موقت افغانستان در شهر سمرقند، مسئله حقایق ایران از هر مند را به تفصیل مورد تأکید قرار دادیم. تأکید داشت. بر انجام اقداماتی فوری توافق کردیم. از حقایق ایران کوتاه نخواهیم آمد.